

Epistema

studentski časopis



O ISTINSKOM
SMISLU STUDIRANJA

SPOMEN NA ONOGA KOJI
NAS NEPRESTANO INSPIRIŠE

LJUDSKA PRAVA -
MIT ILI STVARNOST

Sadržaj

- 4** Vjesti
- 14** O istinskom smislu studiranja
- 16** Spomen na onoga koji nas neprestano inspiriše
- 18** Medijska manipulacija ženskim idealima:
umjetnički kontrapunkt
- 21** Afektivna vezanost
- 25** Ljudska prava – mit ili stvarnost
- 28** Pravna analiza
- 30** Poezija



UNP
UNIVERZITET
U NOVOM PAZARU

Riječ urednika

Cijenjeni čitatelji,

Kada su još stari Grci svojim filozofskim naporima težili da pronađu pravu definiciju znanja, nisu se zadržavali na svakodnevnom mišljenju kao prirodnoj sklonosti razumnog čovjeka koji je naučen da imenuje ono što svojim čulima percipira, već su posebno cijenili one napore svog uma koji se zasnivaju na promišljenim, sigurnim, dokazanim naučnim saznanjima. To su ideje i vječne istine koje nisu podložne svakodnevnoj promjeni. Saznanja koja imaju cilj da otkriju objektivnu istinu o svijetu i koja su čvrsto utemeljena na naučnom razmišljanju stari Grci nazivali su epistemom – od riječi epi, što znači nad, preko, koja ukazuje na nešto što je iznad običnog, i riječi histema, koja označava postojanost, stabilnost, tj. nešto što čvrsto stoji na nečemu.

Znanje je, razumije se, ono što je zasnovano na stabilnim temeljima i samo kao takvo može davati vrijedne plodove. Vrijednosti koje proizlaze iz koncepta znanja, promišljanja i samostalnog zaključivanja inspirišu nas da neprestano tragamo za odgovorima na pitanja koja nas drže u stanju budnosti i aktivnog odnosa prema svijetu.

Pred vama je drugi broj studentskog časopisa *Epistema*, koji njeguje i afirmiše talenat mladih kreativnih umova željnih znanja i na kojem marljivo rade studenti Univerziteta u Novom Pazaru. U ovom broju predstavljamo vam odabrane autorske radove naših studenata koji su pristigli po raspisanom Konkursu u mjesecu junu ove godine. Donosimo najsvježija razmišljanja o istinskom smislu studiranja, kao i tekst sjećanja na rahmetli akademika Muamera Zukorlića. U centralnom dijelu predstavljamo vam istraživački rad na temu medijske manipulacije ženskim idealima. Naši studenti tražili su i odgovore na to kako rani stilovi vezivanja utiču na svakodnevne odnose, da li su ljudska prava danas samo običan mit, te pravnom analizom objasnili odabrane pojmove. U završnom dijelu imat ćete priliku uživati i u poeziji iz pera naših studenata.

Pozivamo studente da nam šalju svoje radove, sugestije i ideje, sa željom da studentski časopis ostane riznica autentičnih studentskih misli i afirmacija njihovih saznanja. Nadamo se da će izlazak drugog broja časopisa *Epistema* ispuniti očekivanja i da ćemo time opravdati vaše povjerenje. Uživajte u čitanju!

Nedžla Zukorlić

Izdavač:

Univerzitet u Novom Pazaru, Dimitrija Tucovića 65,
36300 Novi Pazar

Glavni i odgovorni urednik:

Nedžla Zukorlić

Lektor:

MA Iza Maljevac Mihović

Dizajn i tehničko uređenje:

Dina Tajić
Ali Maljanović

ISSN:

3042-2582

Štampa:

GrafiColor, Kraljevo

Tiraž:

100
Novi Pazar, 2025.

Periodičnost:

Dva puta godišnje

U ovom broju pišu:

Dženana Mehmedović

Hana Kovačević

Miljana Momčilović

Sreten Tomašević

Fazila Šaćić

Faris Fetahović

Damir Camić

Ahsena Tutić

Ilan Sofić

Hazir Župljanin

Merisa Sadović

Anesa Hasanović

Bahar Zukorlić

Samed Suljić

Univerzitet u Novom Pazaru svečanom dodjelom diploma obilježio 23 godine postojanja



Univerzitet u Novom Pazaru obilježio je 23 godine uspješnog rada svečanom akademijom održanom 29. maja 2025. godine, koja je okupila predstavnike akademske zajednice, državnih institucija, diplomatskog kora, vjerskih zajednica, studenata i prijatelja ove visokoobrazovne ustanove. Bila je to prilika da se oda priznanje dosadašnjim postignućima i još jednom potvrdi opredijeljenost Univerziteta ka znanju, razvoju i društvenoj odgovornosti.

Prisutnima se, u ime domaćina, obratio rektor prof. dr. Suad Bećirović, naglašavajući da Univerzitet nije samo mjesto sticanja znanja, već i prostor u kojem se razvijaju vrijednosti, odgovornost i društveni angažman. Istakao je da znanje ima puni smisao samo kada se koristi u službi zajednice i zajedničkog dobra.

Tokom svečanosti dodijeljene su diplome svršenici osnovnih i master studija, čime je krunisan njihov akademski uspjeh.

Također, generalni menadžer prof. dr. Enver Međedović je uručio jubilarne nagrade zaposlenima koji su Univerzitetu posvetili više od deset godina rada, a predsjednik Savjeta Univerziteta dr. Rešad Plojović je uručio priznanja zlatnim studentima Aidi Bačevac,

Fatmi Ljajić, Damiru Camiću i Muji Bećiroviću.

Među prisutnima bili su i ambasadori Ujedinjenih Arapskih Emirata, Pakistana i Palestine, predstavnici ministarstava, lokalne samouprave, kulturnih i obrazovnih institucija, kao i brojni prijatelji i partneri Univerziteta.

Svečana akademija još jednom je potvrdila ulogu Univerziteta u Novom Pazaru kao važnog centra znanja, dijaloga i saradnje, sa jasnom vizijom za budućnost.



Studentice UNINP-a uspješno završile Erasmus+ razmjenu u Istanbulu

Studentice Univerziteta u Novom Pazaru, Eman Redžepović i Nejla Fijuljanin, sa Departmana za ekonomske i računarske nauke, uspješno su završile Erasmus+ razmjenu na prestižnom Istanbul Aydin Univerzitetu. Razmjena je trajala od 10. februara do 4. jula 2025. godine.

Tokom petomjesečnog boravka u Istanbulu, Eman i Nejla su pokazale izuzetnu posvećenost akademskim obavezama, ostvarile odlične rezultate i svojim angažmanom dostojno predstavile Univerzitet u Novom Pazaru i kvalitet njegovih studijskih programa.

Ova mobilnost dio je šire strategije Kancelarije za međunarodnu saradnju UNINP-a, koja aktivno radi na širenju međunarodne saradnje i uključivanju studenata i nastavnog osoblja u Erasmus+ projekte širom Evrope.

Internacionalizacija obrazovanja, razmjena znanja, iskustava i kulturnih vrijednosti, ostaju ključni ciljevi razvoja našeg univerziteta.

Ponosni smo na naše studentice i radujemo se budućim međunarodnim uspjesima UNINP zajednice!



Edukativna ekskurzija u Istanbulu

U danima od 19. do 25. juna studenti Univerziteta u Novom Pazaru boravili su u Istanbulu na edukativnoj ekskurziji koju je Univerzitet u Novom Pazaru organizirao u saradnji sa Studentskim parlamentom.

U okviru inicijative Balkan-Türk gençlik diyalogu projesi pod pokroviteljstvom organizacije Besader, studenti Univerziteta u Novom Pazaru, u pratnji generalnog menadžera prof. dr. Envera Međedovića, imali su priliku da se upoznaju s historijskim i kulturnim znamenitostima Istanbula. Petodnevni boravak u nekadašnjoj prijestolnici triju velikih carstava smještenoj na Bosforu obilježen je lijepim dočekom, gostoprimstvom i uzbudljivim programom, a studenti su posjetili mnoga znamenita mjesta u Istanbulu koja izazivaju divljenje kod posjetilaca širom svijeta.

Dolmabahçe i palata Beylerbeyi, džamija Sulejmani-ja, Topkapi i muzej oko Aja Sofije, džamija Čamlidža u azijskom dijelu Istanbula, ali i nezaboravno krstarenje Bosforom, samo su neke od atrakcija s kojima su studenti imali priliku da se upoznaju i zahvaljujući kojima se sa ovog putovanja vraćaju s lijepim utiscima i uspomnama koje će dugo pamti.



Svečana dodjela indeksa za novu generaciju studenata



Svečanom dodjelom indeksa brucšima 1. oktobra 2025. godine označen je početak akademskog puta novih studenata, koji će narednih godina sticati znanje, iskustvo i vještine na našem Univerzitetu.

Rektor Univerziteta, prof. dr. Suad Bećirović, tom prilikom poručio je:

Poštovani studenti, profesori i roditelji, Današnji dan je poseban. Nije to samo početak nove akademske godine, već je to dan kada naš Univerzitet otvara svoja vrata 24. generaciji studenata.

Upisom na studije donijeli ste jednu od najvažnijih odluka u životu. Odlučili ste da uložite u sebe i da steknete nova znanja. To nije samo korak ka sticanju diplome, već korak ka formiranju ličnosti koja će svojim znanjem i vještinama oblikovati budućnost.

Posvećenost, trud i neprekidno učenje ključni su za obrazovni proces. Odabirom našeg Univerziteta za svoje školovanje, odabrali ste pravu ustanovu. Obavezujemo se da ćemo biti vaš istinski saveznik na tom putu, bez obzira na to da li želite da postanete najbolji ekonomista, pravnik, poslovni informatičar, informatičar, vaspitač, psiholog, slikar, dizajner ili filolog. Ovdje ćete pronaći znanje – jer ćete učiti od najboljih nastavnika i saradnika i zemlje i inostranstva, spremni da podijele svoje znanje; dobiti ćete prilike kroz edukativne ekskurzije, stručne prakse, takmičenja i naše centre i, prije svega, podršku da se razvijete.

U našoj ustanovi, vi niste samo broj na zapisniku, statistika ili cifra. Svaki od vas je jedinstvena ličnost sa svojim snovima, talentima i ciljevima. Zato je naša misija da vas podržimo u svakom koraku, da prepoznamo vaše individualne potrebe i da vam pružimo okruženje u kojem ćete rasti i napredovati. Vaši uspjesi su naš ponos, a vaši izazovi su naša prilika da budemo bolji.

Da biste postali najbolji, iskoristite svaki trenutak da unaprijedite svoje znanje i vještine. Pristupite svakom predmetu sa poštovanjem. Stručni predmeti su temelj vaše karijere, ali predmeti opšteg obrazovanja – poput maternjeg jezika, stranih jezika i informatičkog obrazovanja – su ključni za razumijevanje svijeta u cjelini. Bez opšteg obrazovanja, ne možete biti kompletni akademski građanin. Upravo ta sinergija između stručnog i opšteg znanja čini vas svestranim i uspješnim pojedincima.

Želim vam da tokom studija ispunite svoje potencijale, ostvarite prijateljstva za cijeli život i ispišete svoju uspješnu priču.

Dobrodošli na Univerzitet u Novom Pazaru!

Ove godine Univerzitet upisuje svoju 24. generaciju studenata, a interesovanje za upis je sve veće, što potvrđuje značaj našeg Univerziteta kao centra znanja i obrazovanja.



Cirkularna ekonomija i islamske finansije

Univerzitet u Novom Pazaru 2. oktobra 2025. godine bio je domaćin velike međunarodne konferencije pod nazivom *Cirkularna ekonomija i islamske finansije* kojoj su prisustvovali lideri u ovoj oblasti iz cijelog svijeta

Tokom cjelodnevnog programa govorilo se o održivosti, pravednosti i ulozi islamske moralne ekonomije u savremenom društvu.

Skupu su se obratili rektor Univerziteta, prof. dr. Suad Bećirović i muftija prof. dr. Mevlud Dudić, dok su uvodna predavanja održali su prof. dr. Habib Ahmed, sa Durham univerziteta iz Velike Britanije i dr. Ahmet Albayrak, potpredsjednik Kuveyt Turk islamske banke iz Turske.

Zlatnim, srebrnim, bronzanim sponzorima i medijskim pokroviteljima su uručene zahvalnice za podršku.

Na konferenciji su održana četiri panela, na kojim su učestvovali ugledni stručnjaci i istraživači iz zemlje i inostranstva. Diskutovalo se o moralnosti na tržištima, kružnoj ekonomiji, održivom razvoju i budućnosti islamske moralne ekonomije na Balkanu.

Konferencija je završena svečanom večerom i druženjem učesnika, koji su još jednom potvrdili da Novi Pazar postaje važna tačka akademske i stručne saradnje u regionu i šire.



Radionice o preduzetništvu i islamskim finansijama

Na Univerzitetu u Novom Pazaru održane su inspirativne radionice iz oblasti preduzetništva i islamskih finansija, u zajedničkoj organizaciji Univerziteta u Novom Pazaru i Međunarodnog vakufskog fonda (International Waqf Fund) iz Velike Britanije.

Predavači dr. Mohammad Al-Saghir i dr. Haris Zogić studentima su približili principe islamskih finansijskih modela i objasnili kako ideju pretvoriti u uspješan biznis, zasnovan na etičkim i društveno odgovornim vrijednostima.

Studenti su radili u timovima, razvijali vlastite biznis planove i prezentovali ih pred komisijom. Najuspješnije ekipe osvojile su nagrade, dok su svi učesnici dobili međunarodno priznate certifikate o učešću.

Prisutnima se obratio i rektor prof. dr. Suad Bećirović, koji je istakao da će Univerzitet nastaviti da sa svojim međunarodnim partnerima organizira događaje koji studente uče praktičnoj primjeni znanja i podstiču njihov preduzetnički duh.



Erasmus+ dani na Univerzitetu u Novom Pazaru



Univerzitet u Novom Pazaru je 15. oktobra 2025. uspješno obilježio Erasmus+ dane u okviru projekata KA131 2023 i KA131 2024. Događaj je okupio studente, nastavnike i administrativno osoblje zainteresovano za međunarodnu saradnju i mobilnost.

Program je otvoren svečanim govorima rektora prof. dr. Suada Bećirovića i Erasmus koordinatora prof. dr. Ergina Hakića, koji su istakli važnost Erasmus+ programa i njegovu ulogu u unapređenju obrazovanja i profesionalnog razvoja.

Poseban segment bio je posvećen prezentacijama iskustava bivših učesnika mobilnosti – studentice Lejla Smailović, Ajla Mašović, Nejla Fijuljanin i Emana Redžepović podijelile su svoje utiske i savjete o

boravku na partnerskim univerzitetima širom Evrope. Svoja iskustva su predstavili i zaposleni: mast. filol. Nejira Beširović, prof. dr. Ergin Hakić i doc. dr. Haris Zogić, dok se prof. dr. Enver Međedović sa razmjene, javio putem video poziva.

U nastavku programa, mast. filol. Nedim Pašović je održao informativnu sesiju o mogućnostima prijave, stipendijama i praktičnim koracima za uključivanje u buduće Erasmus razmjene.

Univerzitet u Novom Pazaru nastavlja da aktivno promovira međunarodnu saradnju i pruža podršku studentima i zaposlenima u ostvarivanju Erasmus mobilnosti.



Gostujuća predavanja doktoranata sa International Balkan University iz Skoplja

Na Univerzitetu u Novom Pazaru, u organizaciji Departmana za ekonomske i računarske nauke, od 27. do 29. oktobra održana su gostujuća predavanja doktoranata sa International Balkan University iz Skoplja.

Prvo predavanje održao je dr Suad Nesimi na temu *Distributed Computing for Autonomous Systems*, u okviru kojeg je govorio o značaju autonomnih automobilskih sistema kao važnog segmenta budućeg tehnološkog razvoja.

Tokom izlaganja, dr Nesimi je istakao razloge zbog kojih se ovi sistemi najbrže razvijaju u Sjedinjenim Američkim Državama i Kini, dok u Evropi njihova primjena još uvijek nije dostigla puni potencijal. Predavanje, koje je održano na engleskom jeziku, privuklo je veliki broj zainteresiranih studenata.

Ciklus gostujućih predavanja nastavljen je predavanjem Bilgin Demira na temu *AI in Healthcare: From Signals to Smart Decisions*. On je govorio o tome kako vještačka inteligencija transformira medicinu – od analize signala i medicinskih podataka, do donošenja pametnih i brzih dijagnostičkih odluka.

Poseban fokus stavio je na budućnost vještačke inteligencije u zdravstvu, naglašavajući važnost transparentnih i objašnjivih modela koji pomažu ljekarima u kliničkom odlučivanju.

Trećeg dana Elzana Dupljak je govorila o temi *From Code to Cure: Building an AI that Understands Disease*, predstavivši istraživanja o razvoju sistema vještačke inteligencije u medicini – od obrade podataka do njihove primjene u kliničkoj praksi.

Tokom predavanja istakla je značaj pouzdanih podataka i etike u primjeni tehnologija vještačke inteligencije, uz konkretne primjere koji pokazuju kako tehnologija pomaže ljekarima u preciznijoj dijagnozi i efikasnijem liječenju pacijenata.

Time je završen trodnevni ciklus gostovanja doktoranata sa International Balkan University, koji je studentima pružio uvid u savremene trendove razvoja vještačke inteligencije i njen uticaj na društvo.



Svečana dodjela stipendija

U amfiteatru Univerziteta u Novom Pazaru 28. oktobra 2025. godine je održana svečana dodjela stipendija, kojom je obilježen značajan trenutak podrške obrazovanju, znanju i izvrsnosti u akademskoj zajednici.

Rektor Univerziteta prof. dr. Suad Bećirović u svom obraćanju naglasio je važnost ulaganja u znanje i kontinuiranog podsticanja izvrsnosti među studentima. Prisutnima se potom obratio i predsjednik Savjeta Univerziteta prof. dr. Rešad Plojović, koji je čestitao stipendistima i ohrabrio ih da nastave putem uspjeha i odgovornosti.

Tokom programa uručene su stipendije za najbolje rezultate na prijemnom ispitu, za postignut visoki prosjek tokom studija, kao i posebne namjenske stipendije i stipendije jednakih šansi. Stipendije su potom uručili i prorektor prof. dr. Muzafer Saračević, generalni menadžer prof. dr. Enver Međedović, generalni sekretar prof. dr. Jasmina Nikšić, doc. dr. Haris Zogić, uz izraze ponosa i podrške studentima.



Svečanost je protekla u atmosferi ponosa, zahvalnosti i zajedništva, potvrđujući da je Univerzitet u Novom Pazaru posvećen prepoznavanju i nagrađivanju truda, zalaganja i znanja svojih studenata.

Izabrano novo rukovodstvo Studentskog parlamenta

Na Univerzitetu u Novom Pazaru u utorak 4. novembra 2025. godine održana je sjednica Studentskog parlamenta na kojoj je izabrano novo rukovodstvo.

Za predsjednika Studentskog parlamenta izabran je Samed Suljić, student Departmana za pravne nauke. Funkciju potpredsjednice preuzima Bedrija Ramičević sa Departmana za umjetnost i filološke nauke, dok će ulogu sekretara obavljati Imran Zukorlić, student Departmana za ekonomske i računarske nauke.

Odluka o imenovanju donijeta je jednoglasno, što svjedoči o zajedničkoj podršci i povjerenju među članovima Parlamenta.

Novo rukovodstvo nastavlja rad u duhu saradnje, zalaganja i studentske inicijative, s ciljem da doprinese kvalitetnijem studentskom životu i još snažnijem povezivanju akademske zajednice.



AI automatizacija i digitalni marketing

Na Univerzitetu u Novom Pazaru u petak 7. novembra održano je inspirativno predavanje pod nazivom *AI automatizacija i digitalni marketing*.

Studenti su imali priliku da slušaju Jovana Tošića, osnivača Infinito Capital grupacije i Click Conferen- cea, koji je govorio o savremenim trendovima u digitalnom marketingu, ulozi vještačke inteligencije u automatizaciji poslovnih procesa i praktičnim primjerima primjene alata vještačke inteligencije u poslovanju.

Predavanje je privuklo pažnju velikog broja studenata, koji su s interesovanjem učestvovali u diskusiji i razmjeni ideja o mogućnostima koje nove tehnologije donose u oblasti marketinga i preduzetništva.

Interaktivna atmosfera omogućila je prisutnima da postavljaju pitanja i dobiju konkretne savjete za razvoj svojih profesionalnih vještina.



Prva studentska debata

Departman za pravne nauke i Departman za ekonomske i računarske nauke Univerziteta u Novom Pazaru 10. novembra 2025. godine organizirali su prvu studentsku debatu u akademskoj 2025/26. godini pod nazivom *Zakon u oblaku pod lupom digitalne ere: pravo i zaštita privatnosti*.

U dinamičnoj diskusiji, studenti i nastavnici razgovarali su o izazovima digitalne privatnosti, pravnim okvirima i bezbjednosti podataka u savremenom društvu.

Debatom su moderirale demonstratorice Ajtana Đerlek i Sumejja Hajrović, koje su istakle značaj povezivanja prava, ekonomije i informacionih tehnologija u zaštiti privatnosti.

Učesnici su razmatrali kako tehnologija mijenja granice između privatnog i javnog, koliko su korisnici zaštićeni i da li pravo može pratiti tempo digitalnog razvoja.

Događaj je završen inspirativnom porukom moderatorica:

Budimo dio promjene koju želimo da vidimo.



O istinskom smislu studiranja

Piše: Dženana Mehmedović

Najveća zabluda o studiranju jeste mišljenje da se tu radi o gradivu.

Ne. Studije nisu zbir činjenica. One su susreti. Svaka dobra knjiga ti ne govori samo o svijetu, već ti suptilno postavlja pitanje: *A ko si ti, sada kad ovo znaš?*

To je znanje koje ne samo da usvajamo svojim umom, već ono prožima naše biće. Zbog toga najvrednije lekcije ne dolaze iz odjeljka *zaključak*, već iz onih redova koje si podvukao i čitajući ih zadržao dah. Ne zato što su traženi na ispitu, već zato što su pogodili tebe.

Studiranje prava, za razliku od mnogih drugih akademskih puteva, nosi u sebi jednu tihu, ali duboku napetost. Traži od tebe da razmišljaš precizno, da mjeriš riječi, da razlikuješ formu od suštine. Uči te da razdvajaš pravo i pravdu, legalno i legitimno, dozvoljeno i ispravno. Ali te rijetko priprema za onaj najteži sudski proces, a to je unutrašnje suđenje sopstvenoj praznini.

Zakon pretpostavlja racionalnog čovjeka. Fakultet pretpostavlja kapacitet da zapamtiš, reproduciraš, usvojiš. Ali čovjek je više od intelekta. On je i strah, i rana, i nedoumica. I pravo, ako želimo da bude ljudsko, mora to uzeti u obzir. A studiranje, ako želimo da bude istinsko, mora ostaviti prostor za krizu.

Jer znanje koje ne uzdrma tvoje prethodne stavove nije istinsko znanje. To je dekor. Tek kada naučiš nešto što te primora da se preispitaš, ulaziš u onu zonu učenja koju bih kao pravica nazvala nekomfortnom, ali legitimnom. Zona u kojoj ne znaš kako da misliš, ali znaš da više ne možeš da misliš kao ranije.

U pravničkom diskursu, knjiga je izvor. Osnova. Precedens. U mom ličnom doživljaju, knjige su postale mnogo više, to su unutrašnji procesi koji se ne završavaju na poslednjoj stranici. Neke sam čitala tehnički, kao dokaz. Ali one koje su me promijenile



nisu mi samo dale odgovor. One su me povele u proces unutrašnjeg svjedočenja.

Pravo je sistem. Ali pravda je osjećanje.

Studije prava mogu učiniti čovjeka opasnim ako u njemu ne sazri etička dimenzija saznanja. A ta dimenzija se ne usvaja na predavanjima. Ona se rađa u trenucima kada si sam sa sobom, suočen sa brojnim dilemama:

Mogu li i smijem li – nisu isto.

Zakon mi dozvoljava, ali savjest me pita – treba li?

U tim rečenicama pravo prestaje da bude profesija i postaje poziv.



Studirati pravo ne znači samo poznavati sistem. To znači učiti kako da ne iznevjeriš ono ljudsko u sebi dok koristiš znanje. Učenje, ako je istinsko, mora nas izložiti. Mora nas usporiti. Mora nam postaviti neugodna pitanja.

Onaj koji zna, a ne posjeduje etiku, opasniji je od onog koji ne zna. Jer znanje daje sposobnost, ali ne pokazuje pravac. Pravac dolazi iz unutrašnje vertikale. A ona se ne uči. Ona se gradi. U tišini. U samoći. U krizi. U trenucima kada bi mogao da iskoristiš znanje za sebe, ali izabereš da ga položiš na stranu istine. To znanje se ne naziva vještinom. To znanje jeste amanet. Sa njim nosiš pogled ka onome što je iznad tebe i poziva te da mu budeš dostojan.

I kada sve prođe – ispiti, diploma, položen pravosudni – ono što ostaje nije indeks, već unutrašnji glas

koji se razvio tokom svih tih godina - glas koji zna da šuti kad treba, govori kad mora, i misli kada niko ne traži mišljenje.

Neću govoriti optimistično. Jer istina je da je studiranje naporno. Napor nije drama. On je tihi, svakodnevni pritisak da budeš prisutan i kad ti se ne da. Da čitaš kad si zasićen. Da razumiješ kad si iscrpljen. To ne zasluži aplauz, ali zasluži priznanje.

Jer studije, ako su iskrene, neće ti dati gotove odgovore. Dat će ti unutrašnju snagu da se sa njima nosiš. A to je više nego dovoljno.

Znanje koje te ne vodi samo ti služi. Znanje koje ti služi brzo izda. Ali znanje koje te mijenja jeste znanje koje vrijedi.



Spomen na onoga koji nas neprestano inspiriše

Piše: Hana Kovačević

U tišini zore, kada je svijet još sanjao, pojavi se čovjek koji se nije plašio tminom obavljenih staza.

Njegov hod, iako umoran, nosio je težinu svih borbi koje su prethodile. Kroz guste magle sumnje i mračne doline straha, postao je simbol nepokolebljivosti, osvjetljavajući put svima koji su se usudili da krenu. Taj trkač, sa srcem ispunjenim vatrom i snagom volje, borio se svakim korakom razbijajući okove koji su ga pokušali vezati. Njegovo putovanje nije bilo samo fizička borba, to je bio odraz unutrašnje borbe svakog od nas, borbe koja se odvijala na stazama života.

Svu hrabrost i sve što je posjedovao prenosio je, pa često u mojim ušima odjekuju baš ove riječi: *Svakom uzbrdo zapne i najbolji trkač se zadiše u trci, pa kašlje, pa odmara, pa povrći dušu, pa opet, i opet ispočetka. Zašto? Zato što si šampion, što si pobjednik, što si heroj, što nisi jadnik, što nisi prodana duša, zato ne odustaješ.* Njegovo podsjećanje da smo pobjednici uvijek se vraća u moj um kao snažna mantra i otvara pitanje o tome šta zapravo znači biti pobjednik. Zamislite trenutak kada se pripremate za trku, staza pred vama se pruža poput neistraženog terena, a svaka uzbrdica predstavlja izazov koji mora da se savlada. Dok započinjem svoj put osjećam kako mi srce kuca u ritmu uzbuđenja i straha. Osvježavajući povjetarac miluje moju kožu, a miris svježeg jutra budi me iz letargije i u tom trenutku sve prepreke izgledaju neuhvatljivo i daleko. No, svaka uzbrdica, svaka teškoća donosi trenutke kada se moram suočiti s umorom, znajući da čak i najbolji među nama, oni koji na prvi pogled djeluju nepobjedivo, suočavaju se s preprekama. Zadišem se, osjećam kako mi mišići vrište od napora, a srce mi se čini kao da će preskočiti. U tim trenucima dok se svijet oko mene zamaglio, postavljam sebi pitanje: *Zašto nastaviti?* Odgovor dolazi iz dubine mog bića, kao topla svjetlost u tami. *Zato što nisam jadnik, zato što nisam prodana duša.* U svakome od nas postoji ta snaga, taj unutrašnji oganj koji nas pokreće, motiviše i pod-

stiče da se borimo. Svaka kap znoja, svaka rana koji pretrpimo, postaje simbol naše hrabrosti, svaki ožiljak priča priču o upornosti i borbi za snove koje gajimo. Dok trčim dalje, zaranjam u svoja razmišljanja. U tom osjećaju umora, shvatam da svaka prepreka nije samo izazov, već prilika za lični rast. Biti pobjednik ne znači samo dostići ciljeve, to je sposobnost da se podignem nakon svake borbe, svake sumnje koja pokušava da me obuzme. U očima trkača ogleda se snaga svih onih koji su se borili, svih onih koji su, uprkos teškoćama, nastavili daje.

Nedavno sam ugledala jednu staru stazu, prekrivenu lišćem i kamenjem. Kroz njenu hrapavu površinu osjećao se duh prošlih borbi. Svaki korak bio je poput dodira s prošlošću koji me podsjećaju na sve one koji su hodali prije mene. Njihova hrabrost postaje moja inspiracija. Njihove priče, prožete znojem i suzama, podsjećaju me da napredujem. Kada se suočavam s umorom sjetim se Muftijine snage. U tom trenutku, osnažena tom povezanošću, nastavim dalje. U tih nekoliko trenutaka, dok dišem duboko i osluškujem ritam svog srca, shvatam da svaka borba, svaka uzbrdica nosi sa sobom lekciju.

U svakom izazovu, u svakoj borbi, pronalazimo snagu da se uzdignemo i nastavimo dalje jer, kako je kazao Muftija, u svima nama leži moć da budemo pobjednici. U svijetu prepunom nesigurnosti i izazova, ponekad naiđemo na ličnosti koje svojim prisustvom ostavljaju neizbrisiv trag u našim životima. Takav je bio i on - čovjek čija je mudrost obasjavala put svima koji su ga slušali. Njegove riječi nisu bile samo savjeti, one su bile lekcije života, ispunjene dubinom i saosjećanjem, koje su nas vodile kroz najmračnije trenutke.

Svaka izgovorena riječ bila je poput melodije koja se urezivala u srce. Kada je govorio o oprost, njegov glas je bio umirujući, a poruke prožete ljubavlju. *Oprosti onima koji su te povrijedili, ali ne zaboravi ni sebe,* govorio je. U tim riječima ležala je snaga oslobođanja. U tom trenutku shvatila sam da oprost nije samo čin, već put ka unutrašnjem miru.

Moj vlastiti teret počeo je da se topi, dok su njegovi savjeti postajali moj oslonac. Osjećala sam kako se moj duh otvara, dopuštajući ljubavi da ponovo uđe. Njegove mudre riječi vodile su me kroz teške dane, podsjećajući me da svaki izazov nosi u sebi priliku za rast. Osnaživanje mladih bilo je posebno važno u njegovom učenju. Njegova vjera u potencijal svake mlade osobe bila je inspiracija za sve nas.

Iako je fizički odsutan, duh njegovih učenja i dalje živi u nama. Njegove poruke o ljubavi, zajedništvu i razumijevanju nastavljaju da nas inspirišu da budemo bolji ljudi. Svaki put kada se suočim s izazovima, osjećam njegovu prisutnost, kao vodiča koji me usmjerava ka ispravnim odlukama.

Ova inspiracija nije samo naslijeđe. U svijetu koji često djeluje podijeljeno, njegova mudrost postaje svjetionik, podstičući nas da širimo ljubav i razumijevanje. U svakom gestu dobrote, u svakoj riječi podrške, leži snaga koja može da promijeni svijet.

Ne dajmo da njegove riječi izblijede, neka one postanu naš pokret, naš motiv. U ovoj borbi za pravdu, ljubav i razumijevanje, mi smo ti koji moraju da nose plamen naprijed, bez obzira na prepreke. Svi zajedno, možemo biti snaga koja će promijeniti svijet. U tom duhu, nastavljamo dalje sa jasnoćom, snagom i nepopustljivom voljom da za sobom ostavimo trag koji je neizbrisiv.



Medijska manipulacija ženskim idealima: umetnički kontrapunkt

Piše: Miljana Momčilović

Žena kao rob brendovima i modernoj industriji

*Kud bi' s tobom osim u teatar,
za šetanje - visoka ti peta,
za plesanje - haljina ti smeta.*

(muzička numera *Pusti, pusti modu* G. Bregović, 1980)

Ako bismo povezali kapitalizam, brend i ženu, možemo spojiti jak uticaj promovisanja proizvoda i percepciju žene u društvu, i ovaj koncept ukazuje na to kako se žensko telo, identitet i rad često komercijalizuju i eksploatišu radi generisanja profita. Kapitalizam se oslanja na potrošačko društvo, ali žene igraju ključnu ulogu kao potrošači jer često donose odluke o kupovini za sebe, svoju porodicu i domaćinstvo. Kapitalistička ekonomija je stvorila tržište gde se žene targetiraju kao ciljna grupa za razne proizvode, uključujući kozmetiku, odeću, kućne proizvode i mnoge druge. Brendovi su sredstvo putem kojeg se kompanije diferenciraju i usmeravaju na ciljnu publiku; oni takođe mogu isticati stereotipe o ženama, stvarajući ideju o tome kako bi žene trebalo izgledati, ponašati se i osećati. Ovo vrlo često vrši uticaj na identitet žene i njihovu percepciju sopstvene vrednosti, jer brendovi često koriste idealizovane slike i standarde lepote kako bi privukli pažnju i prodali svoje proizvode.

Danas smo svakodnevno izloženi različitim oblicima propagande koji dolaze iz raznih medijskih izvora. Međutim, propaganda se ne ograničava isključivo na političke poruke ili stavove bogatih slojeva društva — ona često neprimetno prenosi i stavove o rodnim ulogama i različitostima.

Reklama, kao pojam i pojava, razvijala se paralelno sa usponom potrošačkog društva tokom 19. veka, kada je i potrošačka kultura dobila svoj prepoznatljiv oblik.

Kapitalizam, masovni mediji, reklame, brendovi imaju dubok i složen uticaj na izgled žena, uključujući aspekte poput tela, odeće, šminke i frizure. Akce-

nat je bačen na fizički izled. Pored toga što takav vid vrednovanja utiče na identitet žene, izaziva nezadovoljstvo i osećaj tuge, isto tako utiče i na mušku percepciju o ženi. Ako bismo napravili paralelu kako je u tradicionalnom društvu žena podređena, u savremenom društvu ćemo videti ženu kao *dominantnu* figuru u reklamama i medijima, televiziji i časopisima, ali u svrhu *zabavljalice* muškog roda, čime se prikazuje trivijalizacija ženskog iskustva.

Eksploatacija i nejednakost – ideal lepote

Na koji način se eksploatiše ili privlači pažnja je jedno od glavnih pitanja savremenog doba. Cilj upotrebe oba ova pojma je privući pažnju, ali s različitim namerama.

Privlačenje pažnje se odnosi na usmeravanje pažnje na određeni objekat, ideju, svrhu, informaciju, dok *eksploatacija* može značiti iskorišćavanje nečega ili nekoga u sopstvenu korist, često bez obaziranja na potrebe ili dobrobit drugih. Ako uzmemo za primer marketinške strategije, videćemo da koristi elemente *privlačenja pažnje* kako bi skrenule pažnju potencijalnih kupaca na proizvode ili usluge, ali ako se ovaj metod koristi na neetičan način, može se smatrati *eksploatacijom* ukoliko se potrošači dovedu u zabludu ili se iskorišćava njihova emocija.

Jedna od glavnih taktika privlačenja pažnje je žensko telo, izražavanje seksualnosti i provokacija. Time se ne mobiliše samo pažnja muškaraca, kojima se plasira iluzija *idealne* žene novog doba, već se postavlja i socio-telesni standard ženama kakav je izgled poželjan, legitiman i — u svojoj marketinškoj ekspanziji — neophodan, sve sa ciljem da se čovek i roba izjednače na tržištu. Pozicioniranjem uloge žene na instrument reklamne i ekonomske svrsishodnosti skreće se pažnja pojedinaca samo na odvojene entitete ličnosti žene (uglavnom banalne, neretko i sa pornografskom konotacijom), što privlači i rodne stereotipe i društvenu diskriminaciju. Ovde postoje dva ključna problema, prvi je prikazivanje *idealne žene i idelnog tela*, drugi je kako je žena dospela u poziciju koja je prikazuje kao *seksualni objekat*.

Tržište lepote

Savremeni društveni okvir u kojem živimo označen je prisutnošću konzumerizma i medijske kulture i često promovise idealizujuće standarde lepote. Tržište lepote usmereno je na prodaju proizvoda, usluga i tehnika namenjenih poboljšanju fizičkog izgleda i samopredstavljanju. Ovo je ključna komponenta konzumerizma, gde su potrebe i želje potrošača prisutne kako bi se stvorila potražnja za kozmetičkim proizvodima, hiruškim zahvatima, odećom, parfemima... Tržište lepote je duboko ukorenjeno u konstrukciji društvenih normi lepote, koje predstavlja nerealne standarde izgleda podstičući potrošače da streme ka njima.

U savremenoj potrošačkoj kulturi, telo — posebno žensko — postaje centralni objekat estetske i tržišne manipulacije. Ideali lepote, oblikovani kroz medije, diktiraju kako telo treba da izgleda: mlado, vitko i neprestano usavršavano, a posebnu vrednost ima „bela“ koža. Kozmetička i fitnes industrija, zajedno s dijetetskim proizvodima i estetskim zahvatima, nameću standarde koje žene često pokušavaju da dostignu po cenu zdravlja. Telo se tako pretvara u proizvod — merilo vrednosti, uspeha i poželjnosti, kojim se ne samo zadovoljavaju tržišni interesi, već i oblikuju ideološke poruke savremenog društva. Postavljam pitanje, da li možemo biti zadovoljni svojim telom ako smo izloženi uticajima medijskog tržišta?

Umetnički pristup estetici, lepom i kiču kroz funkcionalnost

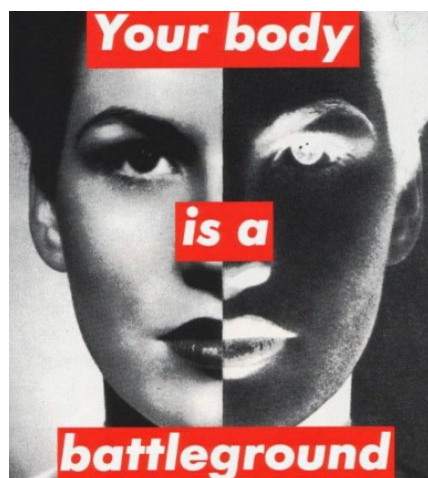
Umetnost kroz vekove reaguje na pojam *lepo* na veoma složen, sebičan, promenljiv i često kontradiktoran način — jer *lepo* nije univerzalan, već duboko istorijski, kulturno, društveno uslovljen pojam. U klasičnoj umetnosti, lepota je bila povezana s harmonijom, proporcijama i idealom savršenstva (npr. antičke grčke skulpture). Lepo je bilo ono što je odgovaralo pravilima i uzvišenim estetskim normama. Tokom renesanse, umetnost se vraća tom antičkom idealu, ali ga povezuje i s humanističkim pogledom na čoveka. Lepota tela, prirode i svetlosti postaje način za izražavanje božanskog i savršenog; dok u baroku teži raskošnim telima realnog izgleda. U modernoj umetnosti, granice pojma *lepo* se brišu. Umesto da slavi samo estetski ugodno, umetnost provocira, preispituje i ironizuje ideju lepote (npr. Duchampov pismo, ekspresionizam, dadaizam, konceptualna umetnost). Lepo prestaje da bude cilj umetnosti. Savremena umetnost često koristi telo, ružnoću, nesavršenost, pa čak i šok kao načine da

kritikuje nametnute standarde lepote i komercijalizaciju ženskog (i muškog) tela. Umesto klasičnog ideala, umetnici istražuju autentičnost, identitet, starost, različitost i deformaciju kao nove estetske kategorije. Ovim možemo da zaključimo da umetnost ne daje samo jedan odgovor na pitanje — šta je lepo — već iznova širi njegove granice. Tako se i estetika danas više ne posmatra isključivo kao filozofska grana koja proučava umetnost i lepotu u tradicionalnom smislu. Savremeni pristupi šire njeno značenje i primenu na različite oblike ljudskog izražavanja i simboličkih tvorina.

Teoretičari umetnosti XX i XXI veka su teme poput PinUpGirls, Hollywoodskih zvezdi (Marilyn Monroe), određene segmente iz postkulture svrstali u kič i umetnost za potrošačku publiku. Kako su umetnici predstavljali savremen način života potrošačkog društva, društvene norme, ženu i njenu poziciju u društvu jasno će nam prikazati Džef Kuns i Alen Džons, kao i Barbara Kruger, Sindi Šerman i Orlan.

Uzeću kao jedan od boljih primera Barbaru Kruger, koja kombinuje fotografije sa tekstom u stilu reklame, koristeći fraze koje podsećaju na marketinške poruke, ali sa dubokim značenjem.

Your Body is a Battleground (Tvoje telo je bojište) je jedan značajan rad iz 1989. godine i ističe snažan vizualni izraz provokativnim naslovom, naglašavajući teme vezane za žensko telo, feminizam, i politiku tela. Rad prikazuje dvostruku sliku ženskog lica, simbolizujući dvostruke standarde i konflikte vezane za žensko telo. Svaka strana lica može predstavljati različite aspekte ženskog iskustva. Naslov *Your Body is a Battleground* sugerise da žensko telo postaje mesto sukoba, izazova i političke borbe. Ovde,



Barbara Kruger – "Your body is a battleground " 1989 godine

Kruger naglašava kako žensko telo postaje arena gde se vode bitke u vezi sa društvenim očekivanjima, seksualnošću, i pravima. Rad ostaje relevantan i inspirativan, i poziva na razmišljanje o društvenim normama i borbi za prava tela.

Dobrovoljni pristanak ili potreba kapitalizma?

Cilj ove teme nije bio da se naučnom eksplikacijom utvrdi objektivnost društvenih determinanti koje kroz istoriju društvenog kretanja diskriminišu žene i određuju joj ulogu koja je u odnosu na muškarca određuje i marginalizuje, kao ni pokušaj da se zauzme određen vrednosni stav prema njenom položaju u društvenoj strukturi nekad i sad. Moja namera je pre svega bila da se oslonimo na vodeće sociološke teorije, razmislimo o našem društvenom položaju, kao i na one aspekte koji imaju i ideološki spektar i značenje (patrijarhat, feminizam, liberalizam...), da bismo rasvetlili i kontekstualizovali umetničke reakcije na ovu temu.

Kao vulgarizovani simbol konzumerizma i hedonističkog obrasca ponašanja, uloga žene je svedena na sliku koja preplavljuje (post)modernu industriju zabave: od bilborda na kojima se reklamira donji veš, ulošci i moderna tehnologija, preko filmske (pretežno holivudske) industrije, sve do salona lepote gde se vrši *trka* za lepotom, onom lepotom koja se više svodi na uniformnost i na rizik od novih psihosomatskih oboljenja.

Moja (a nadam se i ne samo moja) ključna dilema savremenog društva je: da li žene (ili ljudi uopšte) pristaju na estetske i društvene norme slobodnom voljom, ili su te norme rezultat pritiska kapitalističkog sistema? Kada neka reklama kaže *Budi lepa, budi svoja*, ona ne govori apstraktno – ona poziva konkretnu osobu da se prepozna kao *žena kojoj je dužnost da bude lepa* - ali, po kojim ili čijim standardima?



Barbara Kruger, *Untitled (Our Leader)*, 1987/2020; Barbara Kruger, *Untitled (Your body is a battleground)*, 1989/2019; and Barbara Kruger *Untitled, (Remember me)*, 1988/2020.

Afektivna vezanost

Kako rani stilovi vezivanja utiču na naše odnose?

Pišu: Sreten Tomašević i Fazila Šaćić

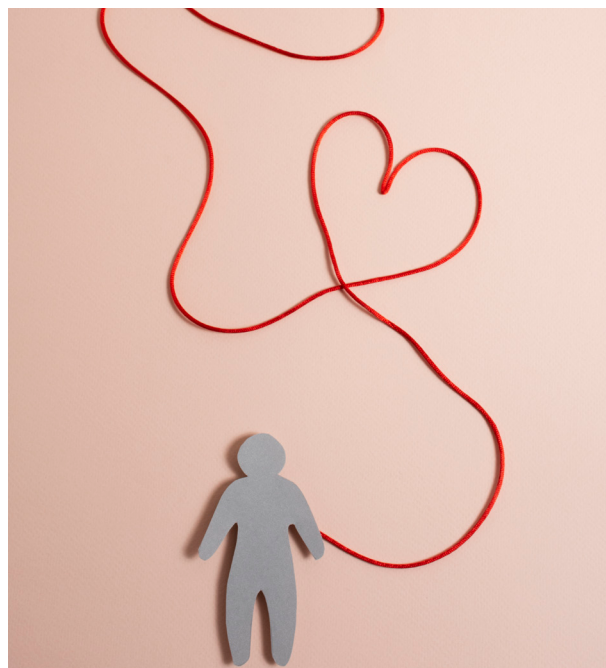
Mladi ljudi danas ulaze u odnose s mnoštvom pitanja i malo odgovora. Kako znati da li nekome možeš verovati? Kako ostati svoj, a opet biti deo nečeg zajedničkog? Zašto se neki odnosi čine sigurnim i stabilnim, dok drugi deluju kao hod po tankom ledu? Savremeni obrasci vezivanja često se odvijaju u brzini, neizvesnosti i emocionalnoj fragmentaciji. Upravo u toj složenosti, teorija privrženosti dobija novo značenje i pretvara se u mapu za snalaženje u svetu osećanja. Ona ne nudi gotova rešenja, ali pomaže da razumemo kako rane iz ranog detinjstva oblikuju način na koji volimo danas. I zašto bliskost, umesto da bude utočište, nekima postaje izvor teskobe.

Afektivna vezanost i partnerska dinamika u stvarnom životu

Zamislimo par koji se suočava sa uobičajenim stresom: jedan partner dolazi kući posle teškog dana na poslu. U vezi u kojoj postoji sigurna afektivna vezanost, ova situacija se odvija uz obostranu podršku. Na primer, Nikola se oseća prijatno da podeli svoje brige, dok ga Marija strpljivo sluša i pruža utehu. Oni imaju međusobno poverenje i konflikte rešavaju smirenom komunikacijom, balansirajući bliskost i nezavisnost. Imaju dovoljno samopouzdanja da zatraže podršku kada im je potrebna, kao i da je pruže zauzvrat, stvarajući zdrav odnos davanja i primanja. Čak i kada se pojave problemi, par sa sigurnom vezanošću može razgovarati o osećanjima ili nesuglasicama bez straha da će se njihova veza raspasti. Ta stabilnost je osnovna karakteristika funkcionalne vezanosti: oba partnera se osećaju sigurno i vrednovano, što omogućava vezi da napreduje.

Međutim, ne uživaju sve veze taj nivo sigurnosti. Mnogi parovi pokazuju disfunkcionalne obrasce vezanosti koji potiču iz nesigurnosti. Uzmimo za primer dinamičan, ali izazovan odnos anksiozno-izbegavajućeg para. Zamislimo Jovanu i Marka: Jovana se stalno brine da bi je Marko mogao napustiti, dok se Marko oseća nelagodno kada mu se neko previše približi. Jedne večeri, Marko otkazuje njihov sasta-

nak zbog prekovremenog rada. Jovana, koja ima anksiozni stil vezanosti, odmah doživljava talas panike i osećaja napuštenosti. Šalje Marku niz poruka tražeći uverenje da mu je još stalo. Marko, s druge strane, naginje izbegavajućem stilu vezanosti, ceni svoju nezavisnost i preplavljuje ga snažne emocionalne potrebe. Kada primi Jovanine poruke, povlači se i zatvara, jer mu je potreban prostor da sve prerađi. Što se više povlači, Jovana postaje sve nesigurnija, optužujući ga da je možda ne voli. Ova spirala je klasičan primer anksiozno-izbegavajućeg ciklusa: partner sa anksioznom vezanošću žudi za bliskošću i stalno traži potvrdu ljubavi, dok se izbegavajući partner oseća ugušeno i povlači se. Njihove večeri često se završavaju Jovanim suzama i Markovom kameonom tišinom, pri čemu svaki od njih aktivira najdublje strahove onog drugog. Terapeuti često primećuju ovaj obrazac progonitelj – žrtva u parovima – očajnički pokušaji jednog partnera da se poveže samo dodatno udaljavaju onog drugog. Rezultat je bolan ples nerazumevanja, vođen stilovima vezanosti koji su se razvili mnogo pre nego što su se partneri upoznali.



Još jedan primer disfunkcionalne vezanosti može biti još burniji. U nekim vezama, jedan ili oba partnera imaju dezorganizovani stil vezanosti (koji se takođe naziva i uplašeno-izbegavajući). Ove osobe su odrasle uz traumu ili nedoslednu negu, što ih proganja i u odraslim ljubavnim odnosima. Zamislimo situaciju u kojoj Miloš i Jelena provedu intenzivan, prelep vikend zajedno. Neposredno nakon tog osećaja bliskosti, Jelena postaje neobjašnjivo napeta i uplašena. Bez ikakve provokacije, započinje svađu i gura Miloša od sebe, iako deo nje očajnički želi utehu. Ovo zbunjujuće ponašanje, koje istovremeno odbacuje i traži bliskost, tipično je za dinamiku dezorganizovane vezanosti.

Osobe sa ovim stilom često ispoljavaju mešavinu anksioznih i izbegavajućih obrazaca – snažno žele ljubav i podršku, a istovremeno duboko strahuju da nekome zaista veruju. Jelena, na primer, može jednog dana da se grčevito drži za Miloša, a već sledećeg da se povuče ili čak sabotira vezu. Takve nagle promene ostavljaju Miloša u stanju stalne napetosti. On doživljava Jelenino ponašanje kao haotično i nepredvidivo – u jednom trenutku je puna ljubavi, a već u sledećem ga isključuje iz svog sveta.

Rana iskustva su Jeleni naučila da osobe koje brinu o njoj (a samim tim i partneri) mogu biti izvor i utehe i straha. Nije retkost da odrasle osobe sa dezorganizovanim stilom vezanosti tragaju za ljubavnom povezanošću, a onda je iznenada odbace iz čistog straha kada se bliskost zaista počne razvijati. Vremenom, to stvara toksičnu atmosferu u vezi. Obe strane mogu se osetiti zarobljenima u ciklusu velikih drama, obeleženih emocionalnim ispadima, nepoverenjem i zbunjenošću. Nažalost, bez adekvatne pomoći, ovakve veze mogu postati nestabilne, pa čak i zlostavljajuće, jer se nerešeni strahovi iz detinjstva manifestuju na štetne načine.

Ove situacije iz stvarnog života, od para sa sigurnom vezanošću do anksioznih, izbegavajućih i dezorganizovanih odnosa, pokazuju kako stilovi afektivne vezanosti oblikuju romantične odnose. Bilo da su funkcionalni ili disfunkcionalni, obrasci vezanosti često su duboko ukorenjeni. Razumevanje njihovog porekla prvi je korak ka razumevanju zašto volimo na način na koji to činimo.

Teorija i značaj rane afektivne vezanosti

Psiholozi se već dugo bave pitanjem zašto rane

emocionalne veze imaju tako trajan uticaj. Britanski psihijatar Džon Bolbi, osnivač teorije vezanosti, definisao je vezanost kao trajno psihološko povezivanje između ljudskih bića. Bolbi je smatrao da snažna veza između deteta i njegovog primarnog staratelja nije samo sentimentalni deo detinjstva, već evolutivni mehanizam preživljavanja. Beba koja ostaje blizu odgovornog roditelja ima veće šanse da bude zaštićena od opasnosti, pa su ljudske bebe biološki predodređene da formiraju vezanost radi opstanka. Bolbi je takođe primetio da ovi rani odnosi stvaraju tzv. unutrašnji radni model u umu deteta, zapravo šablon koji određuje kako odnosi funkcionišu. Do trenutka kada postanemo odrasli, već smo usvojili lekcije od svojih prvih staratelja o tome da li će drugi ljudi zadovoljiti naše potrebe, da li zaslužujemo ljubav i kako da se nosimo sa bliskošću ili gubitkom. Ukratko, naši najraniji odnosi postavljaju temelje za to kako ćemo se povezivati s drugima tokom celog života.

Psiholozi danas prepoznaju četiri glavna stila vezanosti i njihove tipične karakteristike:

Sigurna vezanost

Razvija se iz dosledne i odgovorne brige. Dete sa sigurnom vezanošću uči da može da se osloni na druge da bi mu bile zadovoljene potrebe i pružena uteha. Takva deca s poverenjem istražuju svoju okolinu, koristeći staratelja kao sigurnu bazu. U odraslom dobu, sigurna vezanost se ispoljava kao udobnost u emocionalnoj bliskosti i balans između bliskosti i nezavisnosti. Odrasli sa sigurnom vezanošću obično imaju pozitivnu sliku o sebi i poverenje u druge, formiraju stabilne, dugoročne veze i lakše izražavaju osećanja i traže podršku kada im je potrebna. Nije iznenađenje što istraživanja pokazuju da ove osobe često postaju otpornije i socijalno kompetentnije kasnije u životu.

Izbegavajuća vezanost (nesigurna, odbacujuća)

Često nastaje usled brige koja je bila emocionalno udaljena, neodgovorna ili odbacujuća. Dete tada uči da se samo umiruje i da ne očekuje utehu od drugih – na primer, beba možda neće plakati kada se povredi, jer je iskustvom naučila da pomoć neće doći. Deca sa izbegavajućom vezanošću mogu delovati veoma samostalno, pokazujući spolja malo uznemirenosti pri odvajanju od staratelja. Međutim, to je strategija suočavanja koja prikriva njihovu unutrašnju napetost.

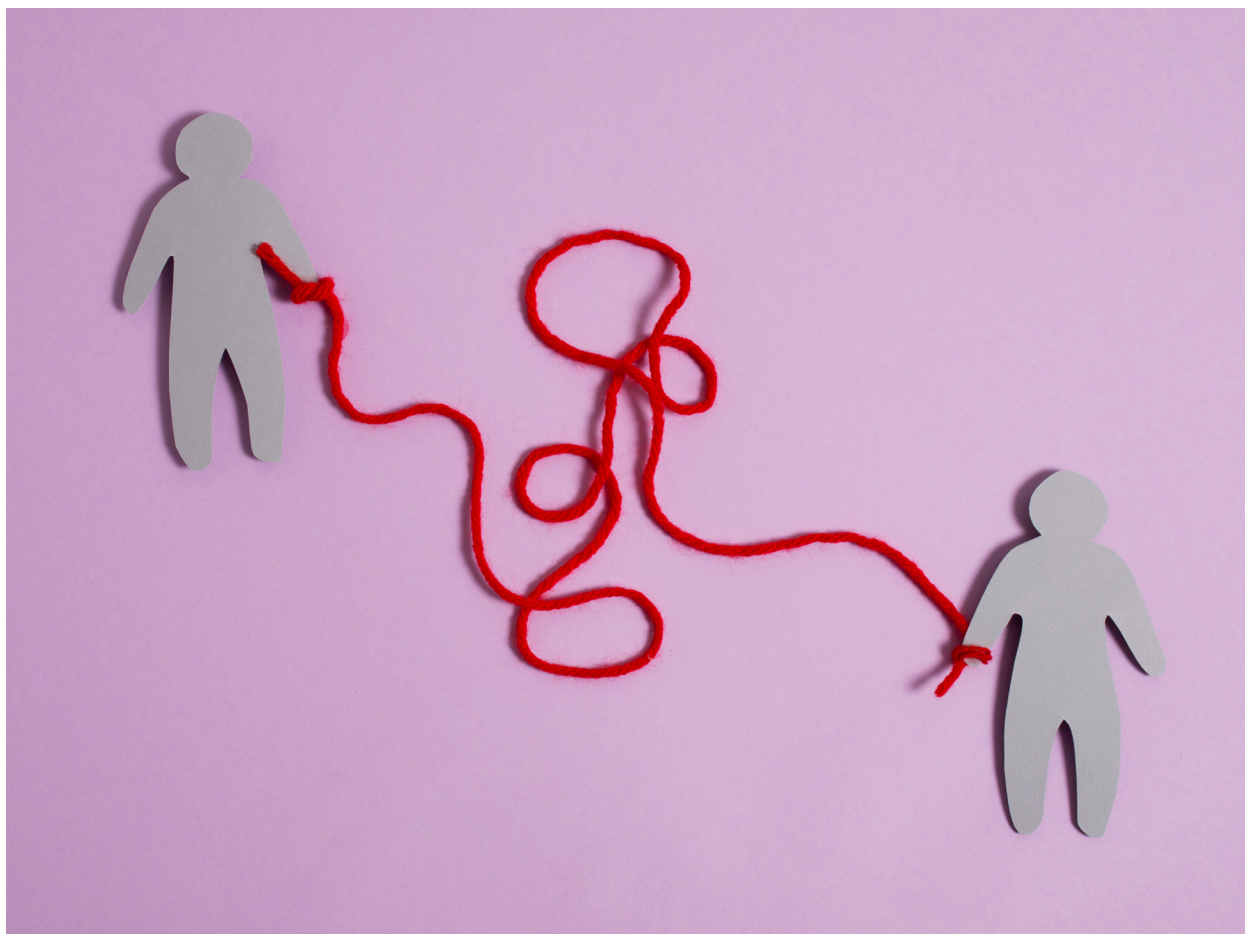
U odraslim vezama, osobe sa izbegavajućim stilom vezanosti često imaju teškoće sa bliskošću i emocionalnim povezivanjem. Teže da vrednuju samostalnost i mogu se osećati nelagodno kada postoji previše zavisnosti ili emocija u vezi. Zbog toga često ulažu manje emocija u romantične odnose i mogu biti nespremni da dele ranjiva osećanja sa partnerima. Ako partner pokuša da se približi, instinkt izbegavajuće osobe jeste da se povuče ili emocionalno zatvori kako bi povratila osećaj sigurnosti i kontrole. Ovaj stil može im otežati da veruju drugima, iako spolja mogu delovati ravnodušno ili kao da ih ništa ne pogađa.

Ambivalentna vezanost (nesigurna, anksiozna)

Nastaje usled nekonzistentne ili nepredvidive brige. Dete u ovom slučaju nikada nije sigurno da li će pažnja i uteha biti dostupne, pa pojačava izražavanje svojih potreba kako bi privuklo pažnju. Takva deca mogu postati veoma privržena, anksiozna i nesigurna. Plaću i snažno protestuju kada roditelj ode, a po njegovom povratku mogu se istovremeno

grčevito držati za njega i pokazivati bes ili frustraciju – kao da *kažnjavaju* staratelja zbog njegove nedoslednosti. Termin *anksiozno-ambivalentna vezanost* odražava upravo ovu mešavinu ponašanja. Kako ta deca odrastaju, često se bore sa strahovima od napuštanja i sumnjama u sopstvenu vrednost.

U odraslim vezama, osoba sa ambivalentnim (anksioznim) stilom vezanosti neprestano traži bliskost i uverenje da je voljena. Stalno se brine da je partner ne voli iskreno ili da će je napustiti, i može burno reagovati čak i na najmanje znake odbacivanja. To može dovesti do ljubomore, učestalog traženja potvrde (*Da li me stvarno voliš?*) i teškoća u podnošenju samoće. Paradoksalno, njihov strah da će oterati partnera može ih navesti na ponašanja (poput konstantne potrebe za pažnjom ili emocionalne nestabilnosti) koja zaista opterećuju vezu. Raskidi, pa čak i kraće razdvojenosti, izuzetno teško padaju osobama sa ovim stilom vezanosti – mogu se osećati očajno, pa čak i izgubljeno kada veza prestane.



Dezorganizovana vezanost (nesigurna, uplašeno-izbegavajuća)

Ovaj stil se povezuje sa ranim traumama, zlostavljanjem ili teškom nekonzistentnošću u brizi. U ovim slučajevima, staratelj je istovremeno izvor utehe i straha, što dete dovodi u nemoguću situaciju. Ono nema razvijenu organizovanu strategiju za zadovoljenje svojih potreba, jer osoba kojoj bi se prirodno obratilo za pomoć ujedno može biti i izvor bola ili pretnje.

Kod beba se ovaj stil vidi kroz zbunjena, nedоследna ponašanja: mogu prići staratelju, ali izbegavati kontakt očima, ukočiti se ili delovati dezorijentisano kada su uznemirene. U odraslom dobu, ovo se prenosi u nestabilne i krhke obrasce u vezama. Osoba sa dezorganizovanom (ili uplašeno-izbegavajućom) vezanošću često žarko želi bliskost, ali istovremeno oseća dubok strah od izdaje ili povređivanja. Može strasno tragati za ljubavlju, ali kada dođe do bliskosti, bude preplavljena strahom i naglo se povuče.

Bez odgovarajuće pomoći, osobe sa dezorganizovanim stilom vezanosti često imaju poteškoće u tome da veruju partnerima i da regulišu sopstvene emocije u okviru veze. Neretko nesvesno ponavljaju nerešene traume iz prošlosti.

Odnosi i značaj ranih stilova vezanosti

Zašto su ovi rani stilovi vezanosti toliko važni? Decenije istraživanja u oblasti razvojne psihologije i kliničke prakse pokazale su da naši prvi odnosi sa starateljima mogu ostaviti dubok i dugotrajan trag na naše emocionalne živote. Obrasci vezanosti formi-

rani u ranom detinjstvu postaju neka vrsta podrazumevanog obrasca i za kasnije prijateljske i romantične odnose – zapravo predstavljaju *šablon ljubavi*. Razumevanje afektivne vezanosti pruža nam snažnu perspektivu kroz koju možemo posmatrati odnose u odraslom dobu. Objašnjava zašto gest ljubavi koji bi jednu osobu utešio, može drugu da uznemiri, ili zašto neki ljudi lako neguju poverenje i bliskost, dok se drugi bore sa ljubomorom ili emocionalnom distancom.

Ključno je shvatiti da stil vezanosti nije *sudbina*. Mnogi ljudi uspevaju da iscele svoje emocionalne rane i *zasluže* sigurniju vezanost tokom vremena – na primer, kroz psihoterapiju ili odnos sa partnerom koji ima sigurnu vezanost i koji im, svojim ponašanjem, pokazuje nove obrasce poverenja i intimnosti. Ono što teorija vezanosti posebno ističe jeste duboka važnost ranih emocionalnih veza: kada se bebe i deca osećaju bezbedno, viđeno i utešeno od strane staratelja, oni uspostavljaju osnovu za emocionalnu sigurnost u kasnijem životu. Kako je još pre nekoliko decenija govorio Džon Bolbi, a savremena istraživanja to potvrđuju – davati detetu doslednu ljubav i odgovornost ne znači razmaziti ga, već ga opremiti emocionalnim temeljima koji će podržavati zdrave odnose tokom čitavog života.

Na kraju, način na koji smo bili voljeni i negovani u detinjstvu postaje nacrt po kojem volimo i brinemo o drugima – i o sebi. Prepoznavanjem ovih obrazaca vezanosti, ne samo da stičemo uvid u sopstvena ponašanja u vezama, već i učimo da, uz pravu podršku i samosvest, možemo prepraviti scenario koji su nam ispisale rane godine, odučiti sopstvena uverenja i time stvoriti jače i sigurnije veze i odnose u sadašnjosti.



Ljudska prava – mit ili stvarnost

Pišu: Faris Fetahović i Fazila Šaćić

Dvadeset i prvi vijek donio je sa sobom obećanje univerzalne slobode, jednakosti i dostojanstva za svakog čovjeka – obećanje oličeno u konceptu ljudskih prava. Od Opće deklaracije o ljudskim pravima iz 1948. godine do savremenih međunarodnih konvencija, čovječanstvo je formalizovalo težnju ka pravednijem svijetu. Međutim, iza retorike, zakona i deklaracija, stoji pitanje koje sve češće odzvanja među intelektualcima, aktivistima i građanima:

Da li su ljudska prava stvarna ili su tek idealistički mit savremenog društva?

Ideja o ljudskim pravima jedna je od najsnažnijih i najčešće ponavljanih u savremenom društveno-političkom diskursu. Na papiru, ona djeluje jednostavno i neupitno – svako ljudsko biće, samim svojim postojanjem, ima pravo na život, slobodu, dostojanstvo, obrazovanje, rad, zaštitu od nasilja, slobodu mišljenja i izražavanja. Međutim, upravo ta jednostavnost, gotovo utopijska vizija univerzalnih prava, otvara duboko filozofsko, pravno i praktično pitanje o tome da li su ljudska prava stvarna kategorija, dio svakodnevnog života svakog pojedinca, ili su tek samo ideal – mit koji opstaje više kao politička fraza nego kao konkretna realnost.

Ljudska prava ili *ljudska kriva*

Kako u doba najvećeg razvitka ljudske civilizacije dođosmo do apsurdna u kojem se nikad više nije vodilo računa o ljudskim pravima, pak, istovremeno, nikad se više nisu ni kršila ista ta famozna prava? Frapantno zvuči podatak da je tokom pisane historije čovječanstva koja se proteže do nekih 5.000 godina unazad, samo oko 80 godina bilo bez ratovanja. U procentima taj podatak zvuči još bombastičnije – 1.6%.

Sa naučne strane, postoje argumenti za ratovanje u začecima pisane historije, donekle i u starom vijeku – nastanak prvih država, širenje teritorija, religijski rituali, kao i običaji i tradicije. A šta onda kazati za prošlu godinu i zvanične podatke UNICEF-a koji kažu da je do kraja decembra 2024. godine, na teritoriji Gaze, najmanje 14.500 dece izgubilo život –

što predstavlja prosjek od 32 ubijene djece dnevno?

Deklaracije vs. stvarnost

Član 1. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (1948) glasi: Svi ljudi su rođeni slobodni i jednaki u dostojanstvu i pravima.

Jesu li jednaki u svom dostojanstvu i pravima pripadnici manjinskih naroda sa većinskim stanovništvom? Da li je položaj pripadnika romske zajednice jednak sa položajem bilo koje druge zajednice naroda u Republici Srbiji? Šta zapravo znači jednakost? Da li je to još jedan u nizu ideala ili sastavni dio rječnika ispotprosječnog političara?

Ovo čemu svjedočimo danas je humanitarna katastrofa i egzistencijalni test savremenog svijeta koji je, čini se, položio znanje iz tehnologije, ali pao iz morala.

Selektivna realnost ljudskih prava

Tamo gdje autoritarne vlasti dominiraju institucijama, prava postaju simbolička – deklarirana, ali ne i zagarantirana. Tamo gdje ekonomski interesi nadvladaju čovjeka, pravo na dostojanstven život zamjenjuje se tržišnom logikom. Ljudska prava, iako zvanično priznate norme, često su predmet selektivne primjene – dostupna onima koji imaju resurse, zaštitu, pripadnost većini ili politički uticaj.



Zato je nužno zapitati se ko zapravo ima *pravo na prava*. Pitanje koje je na prvi pogled tautološko u suštini je najvažnije. Jer iako svi formalno imaju ista prava, praksa pokazuje da pristup tim pravima nije ravnopravan. Migranti bez državljanstva, radnici na margini sistema i žene u patrijarhalnim društvima samo su neke od kategorija ljudi čija prava su najčešće garantovana tek na papiru, dok se u stvarnom životu oni suočavaju sa nevidljivim zidovima koji ih razdvajaju od pravde.

Otpor kao autentičan izraz ljudskih prava

U borbi za prava, u okupljanju pojedinaca i kolektiva koji ne pristaju na puko preživljavanje, ljudska prava dobijaju svoj autentičan oblik, kada postaju alat otpora, a ne samo apstraktna ideja.

U teoriji, ljudska prava su univerzalna, neotuđiva i ne zavise od volje države. Ali u mnogim slučajevima, ona funkcionišu tek kao simbolički okvir: vlade ih navode u ustavima, međunarodne organizacije u deklaracijama, a društva u obrazovnim sistemima dok milioni ljudi svakodnevno žive bez pristupa osnovnim životnim uslovima koji bi trebalo da proizilaze iz tih prava.

Globalna slika kršenja prava

Kršenja osnovnih ljudskih prava prisutna su širom svijeta, čak i u zemljama koje se percipiraju kao razvijene i demokratske. Sloboda govora je ugrožena kada novinari bivaju zatvarani ili cenzurirani.

Pravo na život postaje krhko tamo gdje su ratovi, represivne politike i nasilje svakodnevice. Socijalna i ekonomska prava obesmišljavaju se u društvima u kojima milioni ljudi žive u siromaštvu, bez zdravstvene zaštite ili obrazovanja. Čak i u zemljama sa stabilnim institucijama, pristup pravdi i jednakost pred zakonom često je samo privilegija odabranih, a ne univerzalno pravilo.

Univerzalizam vs. kulturni relativizam

U mnogim dijelovima svijeta, ono što se u međunarodnom pravu definira kao pravo, lokalno se doživljava kao miješanje u unutrašnje vrijednosti i običaje. Tako dolazimo do sukoba između univerzalizma i kulturnog relativizma, u kom se ideja da su neka prava iznad kulture suprotstavlja stvarnosti u kojoj se kultura koristi kao izgovor za represiju.

I mit i stvarnost

Najzad, ljudska prava su u isto vrijeme i mit i stvarnost. Istina je da ne postoje svuda, ne funkcioniraju jednako za sve i često su zloupotrebjena kao političko sredstvo. Međutim, bez obzira na sve prepreke, ideja ljudskih prava i dalje inspiriše, pokreće i mijenja svijet, polahko ali postojano.

U tom međuprostoru – između mita i stvarnosti – ljudska prava opstaju kao etički kompas koji nas, uprkos svemu, neprestano podsjeća da je dostojanstvo svakog čoveka vrijednost iznad svake politike, granice i ideologije.





Položaj žena: prava na papiru, nasilje u stvarnosti

U svijetu koji svakodnevno slavi napredak, više žena umire od ruke partnera nego u ratovima. Dok se pišu zakoni o jednakosti, žene svakog dana gube živote, dostojanstvo i pravo glasa – u tišini, iza zatvorenih vrata, u sudnicama, na ulicama, u bolnicama. Najveći paradoks našeg vremena jeste to što se o pravima žena najviše govori upravo onda kada su ona najgrublje pogođena.

Jedna žena. Svaka treća. Svakih 11 minuta. To-liko je potrebno da femicid postane globalna statistika. A ipak, mi govorimo o rodnoj ravnopravnosti kao da je to završena priča.

Institucionalno saučesništvo

Svaka minuta šutnje jeste minuta saučesništva. Sistem koji ne štiti – šteti. Zakon koji ne kažnjava – odobrava. Društvo koje okreće glavu – postaje saučesnik.

Ne ubijaju žene samo ruke nasilnika – ubija ih

tišina institucija, ravnodušnost komšija, senzacionalizam medija. Ubijaju ih sudije koje traže „olakšavajuće okolnosti“.

Ne treba nam još jedan Dan žena – treba nam dan pravde. Dan kada više nećemo brojati mrtve, nego preživjele. I kad će rečenica *Nikad više!* konačno značiti upravo to.

Zaštita žene ne počinje kada padne prvi udarac – ona počinje mnogo ranije. Počinje obrazovanjem koje uči poštovanju, zakonima koji ne poznaju milost prema nasilju, institucijama koje reaguju odmah, a ne posle autopsije.

Zaštita znači da više nijedna prijava neće ostati zatvorena u fioci. Zakon mora biti štiti, ne paravan. Porodica mora biti oslonac, ne okov. Društvo mora biti rame, ne sudija. Jer, nijedno društvo ne može napredovati dok pola njegovog naroda stoji u sjenci.

Promjena počinje kada shvatimo da prava žena nisu tema, već prioritet.

Pravna analiza

Sukob nadležnosti

Piše: Damir Camić

Sukob nadležnosti je stanje u kojem se dva organa vlasti konfrontiraju u pogledu činjenice koji je od ta dva organa nadležan u pravnoj stvari. Usljed nedosljedne primjene ovog postulata, kao i nastojanja da određenu stvar riješi nenadležan organ dolazi do povrede zakonitosti u postupanju i kršenja pravne strukturalnosti u pravnom supstratu države. U osnovi, o sukobu nadležnosti odlučuju viši organi. Najviša instanca državnog organa na državnom nivou koji donosi rješenja u ovoj pravnoj stvari ne postoji s obzirom da egzistira tripartitna podjela vlasti, i s obzirom da su nadležnosti svih državnih organa uređeni organskim i pravosudnim zakonima. Tako je ustavom Crne Gore propisano da sukob nadležnosti različitih sudova rješava Vrhovni sud Crne Gore, sukob nadležnosti između državnih organa i sudova rješava Ustavni sud, a Vlada rješava sukob nadležnosti između organa državne uprave, između ministarstava i državnih organa. Tako da postoji pravni koneksitet u domenu hijerarhije. Pored Ustava koji propisuje uopšteno generalne nadležnosti državnih organa, pa i ovaj segment, zakoni detaljnije uređuju ovu oblast, budući da se Ustav ne primjenjuje direktno u pravnom životu kao takav, jer su ustavne norme generalizovane, uopštene. S obzirom da postoje zakoni koji razrađuju oblasti iz Ustava, on je zato svim zakonskim i ostalim normativnim aktima primarni pravni izvor iz kojeg proizilaze svi pravni instituti.

Sukob nadležnosti se može sagledavati sa dva pravna aspekta, i to: materijalnog pravnog i formalnog pravnog aspekta. Sa materijalnog pravnog aspekta sukob nadležnosti se odnosi na propisivanje pravne prirode spomenute doktrine materijalnim pravnim propisima, kao što je Ustav, koji propisuje nadležnost Ustavnog suda o rješavanju sukoba nadležnosti između državnih organa i sudova, kao i organa jedinica lokalne samouprave sa drugim državnim organima prethodno podnesenim prijedlogom za rješavanje sukoba nadležnosti, kao inicijalnim pravnim aktom. Sa formalnog pravnog aspekta sukob nadležnosti se odnosi na zakone

procesnopravne prirode koji je elaboriraju. Zakon o sudovima reguliše postupanje Viših sudova, Apelacionog suda Crne Gore i Vrhovnog suda Crne Gore i određuje prema kojim sudovima mogu sprovesti odredbe u tom dijelu. Budući da se reformom pravosuđa sprovela reorganizacija pravosudnog sistema, na primjer, ukidanje Privrednog suda u Bijelom Polju, iz izloženog se može zaključiti da je podobniji i svrsishodniji proces rješavanja pitanja sukoba nadležnosti kada postoji manja složenost koneksije sudske vlasti. Zatim je važno navesti da osim zakona o sudovima, zakon o krivičnom postupku uređuje ocjenu sukoba nadležnosti, pokretanje postupka za ocjenu sukoba nadležnosti, kao i sam čin rješavanja sukoba nadležnosti, instrukтивne i druge zakonske rokove. Na rješenje kojim se odlučuje kolizija jurisdikcije nema se pravo žalbe. Na rješenje o nenadležnosti ima se pravo žalbe u roku od 3 dana od dana prijema rješenja. Rok je opšti, to je instrukтивni rok. Propisan je simbolično, kako državni organi ne bi prolongirali postupak unedogled. Ne snose se, dakle, nikakve prekluzivne posljedice kao kod drugih rokova. U krivičnim stvarima, u skraćenom postupku kada optužni akt (optužni prijedlog) postane pravosnažan, sud se ne može proglasiti mjesno nenadležnim, samo stvarno nenadležnim. Kad viši sud u postupku odlučivanja utvrdi da je stvarno nadležan niži sud, ne može se proglasiti stvarno nenadležnim, već će tu stvar sam riješiti.



Važno je uzeti u obzir činjenicu da organski zakoni (zakoni kojim se uređuje organizacija državnih organa, poput zakona o sudovima, zakon o državnom tužilaštvu, zakon o državnoj upravi) imaju veću pravnu važnost u odnosu na zakone procesnopravne ili materijalnopravne prirode (zakon o krivičnom postupku, zakon o parničnom postupku, krivični zakon, građanska grupa zakona i sl.), jer se njima konkretno propisuje koji organ će odlučiti o sukobu nadležnosti. Ovo pravno kategorisanje zakona na organske i opće ima isključivo teorijsku podjelu, koja stoji u brojnim shvatanjima pisaca ustavnog prava. Dalje, prema zakonu o državnoj upravi Crne Gore je propisano da vlada rješava sukob nadležnosti između ministarstava, između ministarstava i organa uprave. Sukob nadležnosti u procesnopravnom smislu znači rješavanje sukoba nadležnosti u konkretnim pravnim oblastima, tako na primjer, ako se govori o zakonu krivičnom postupku, onda se propisuje u tom zakonu rješavanje sukoba nadležnosti u vezi krivičnih stvari, takođe je tim zakonom propisano da instanciono viši sud odlučuje o ovoj pravnoj stvari. Ocjenu nadležnosti sprovodi sud tokom cijelog postupka, dakle, on pazi u krivičnim stvarima u toku postupka o stvarnoj i mjesnoj nadležnosti, dok u građanskim stvarima, u parničnom postupku pazi samo po službenoj dužnosti o stvarnoj nadležnosti, dok u pogledu mjesne nadležnosti donosi odluku po prigovoru tuženog, jer je stvarnom nadležnom sudu istovjetno da li on donosi odluku ili neki drugi stvarno nadležan sud, mjesna nadležnost je važna tuženom zbog troškova dolaska pred sudom, i na njega se direktno odnose troškovi postupka, te proces održavanja ročišta.

Kada sud pogrešno ocijeni svoju stvarnu nadležnost, to za sobom povlači više pravnih posljedica: 1) ukidanje svih procesnih radnji kada se sazna za nenadležnost suda ako je u toku postupka utvrdio da je stvarno nenadležan, 2) ako je sud donio odluku, instanciono viši sud ukida odluku i određuje koji sud je stvarno nadležan za tu pravnu stvar. U žalbi se može istaći navod koji se odnosi na bitne povrede odredaba parničnog postupka u dijelu koji se tiče donošenja odluka stvarno nenadležnog suda. Dalje kada je riječ o rješavanju sukoba nadležnosti organa jedinica lokalne samouprave, zakon o lokalnoj samoupravi je predvidio odredbe koje se tiču rješavanja istog i propisao da se sukob nadležnosti između organa jedinica lokalne samouprave rješava pri glavnom administratoru, a ukoliko se ovo pravno pitanje odnosi između javnih ustanova kojima je povjereno javno ovlašćenje i organa lokalne

samouprave, takvu vrstu kolizije rješava predsjednik opštine. Ovo je oblast koja se disperzira u svim oblastima javnog prava (upravno pravo, krivično procesno pravo, ustavno pravo, pravosudni zakoni javnopravne prirode). Prilikom odlučivanja u ovoj pravnoj stvari, nadležni organ će uzeti u obzir sve odlučne činjenice koje utiču na pravilno donošenje odluke u vidu rješenja kojim se okončava pitanje. Odlučne činjenice koje organ uzima u razmatranje jesu uvid u spise predmeta, razmatranje u radu prijedloga za rješavanje o sukobu nadležnosti, tako na primjer Zakonom o Ustavnom sudu propisano je u članu 85 rok za podnošenje prijedloga, i on iznosi rok 15 dana od dana donošenja rješenja kojim se organ oglosio nenadležnim.

U konačnici razumijevanje sukoba nadležnosti jeste fundamentalan uslov za dalje razumijevanje pravne prirode organizacione strukture državnih organa i procesnog prava koji su činioci pozitivnog prava i sistematično su determinisani u pravnoj nauci. Heterogena je struktura državnih organa u pogledu postupanja u ovoj predmetnoj oblasti sa značajnim dijelom devolutivnog dejstva (dvostepeno dejstvo) koje se odnosi na postupanje viših organa u odnosu na niže organe u konkretnoj pravnoj stvari.



Poetry

It is a soft, tender whisper that reaches into the depths of the soul. It begins in the quietest corners of my being, yet it has the power to create an entirely new world. A world built from the delicate balance of unrestrained joy and profound sorrow, woven together by simple, sweet lines that seem to echo from forgotten times. Like a river, it flows from my mind to my heart, crossing emotional landscapes, creating a continuous current of feeling. Every pause, every sigh, every turn along this path reveals a unique truth - a truth I recognize as art. As I read poetry, I feel myself crossing into a realm where reality fades, and nothing becomes everything. It smells like rainbow after rain, feels like the first breath after tears, and touches me like the warmth of being understood. It goes beyond words. It is a pulse. It is a breath. It speaks softly to my heart, blossoming a new world, blossoming a new me.

Piše: Ahsena Tutić

Borba za ljubav

hipotetički
i samo tako
kako pretpostavka nalaže
predlažem nekoliko
konačnica predstojeće borbe:

o prvoj konačnici razmišljah,
ali nju ne mogu dokazati.
s tim,
okačiću je mačku o rep,
i pustiti ga na slobodu da nad njom
prede.
druga konačnica
odnosi se na osvajanje,
a nju viteški pišem;
mačem ucrtavam plan
njene izvedbe.
treća konačnica:
oženiću se i bićeš ljubomorna.

ali viteže tvoj mač nije pravi!
naći ću pravi!

bluz viteza bez mača:

ja sam vitez bez mača.
neko mi reče da ima
jedan u kamenu
negdje u Engleskoj.
otputovao sam.
vratiću se.
svrativši u krčmu,
krčmar me zavoli i ja njega.
dade mi jelo i piće,

te reče da mač
ne može svako izvući:
potrebno je hrabro srce
i milost bogova.
uvjeren u njihovo posjedovanje,
stadoh pred mač.
dugo vukoh prema nebu.
u jednom trenutku,
nebo se počeo spuštati,
a mač izlaziti iz kamena.
pisali o meni,
fotografisali.
velike televizijske kuće
dodoše snimiti čudo:
ja sam čudo!
i tako uživah neko vrijeme
u piću, dodirima strankinja,
i zaboravih zbog čega sam došao.
jedne večeri, kartajući,
izgubih mač.
sada se kući vraćam
mamuran, pjevušeći:
ja sam vitez bez mača,
sa novinskim člankom
u obliku mača, a na oštrici
moja slika na kamenu
sa nebom u rukama
i bijedom u grudima.

oženit ću se i bićeš ljubomorna!

Piše: Ilan Sofić

Opet se nismo probudili u Rimu

U porušenom carstvu
Istoka i Zapada;
dva prava -
jedne propasti.
Početka i Kraja.

Stajavši pred kapijom,
bez ključa i riječi;
pred svetim tijelom zakona:
(Corpus Iuris Civilis,
pred remek-djelom
Justinijana).

Čuješ li šumove zakona koji diše
iz ruševina?

Pazi, pod stopalom
sopstveno licemjerje;
gaziš.

Oni što su ginuli
da ne padne

zid,
sada leže
pod njim.
Okruženi
kamenima poraza,
nazivajući ih: poretkom!

Gazit ćeš:
ispisane tablice
njih XII
na koncu ih bi X.
Svaka od njih -
forma određena,
dodatih dvije -
suština privređena.

Talion!
Jednakost
smrću,
a preljuba je
sinonim
krvoproliću

Vezani u vreći
niz liticu ćemo poteći,
budeći se
iz kamenog sna,
biće porušena, iznova,
carstva dva.
Ja, Istok.
Past ću prvi.
Ti, Zapad.
Za mnom.
U lokvi krvi.

Opet se nismo probudili u Rimu
a sam Rim
živi u nama;
ruševina za ruševinom,
i tekovina
nad tekovinom.

Piše: Hazir Župljanin

Senke na Forum Romanum

Na Forum Romanum,
gdje su se vijekovima šaptale
senke.

Stajali su ljudi, sa zakonima u ru-
kama i težinom odgovornosti.
Ius civile ih je spajao,
kao kamenje koje drži temelje
grada,
dok je ius gentium blistao negdje
u daljini,
kao nada za one koji su bili stran-
ci, ali ipak pod istim nebom.
I na tom trgu ljubavi i zakona
Stajali smo, bez riječi.

Ti i ja.
U tom trenutku, dok plešemo tiho,
Ja, sa nadom što gori,
A On, neočekivani i daleki
Duše su nam se zamrsile, čeka-
jući odgovor koji nasumično liječi
i ranjava.

Zapis za nas nije postojao.
Srce je govorilo srcu, čuvajući

našu tihu zakletvu, nepotpisanu
ali vječno urezanu.

Sve se promijenilo jednim kora-
kom, kada je Cezar prešao Ru-
bikon - liniju koju nije smio.
Grad je zadrhtao a ljudi u pot-
punosti stali, dok je oko njih buk-
tao građanski rat.
Krv je natopila rimske ulice.

XII tablica rekli su da su bile,
ali čovjek ne primi sve istine
odjednom.
Neke su stigle tek kad je krv post-
ala mastilo,
i kad se ljubav mogla čitati između
redova.
Svitak koji su držali zajedno
bio je pisan nečijom tuđom ru-
kom.

I sve što je ličilo na zavez,
pripadalo je drugome.

Nema povratka, poredak je pao.
I ostao je samo odjek davnih vre-
mena

Na Kapitolu, pod pogledom
vječnosti, gdje su nekada carevi
polagali zavjet.
Neko je stajao.
Uzevši ruku, bez riječi, obilježivši
pečatom nevidljivim oku.
Tako je nastala tajna povelja
ljubavi, da zapečati ono što je
zauvijek izabrano

Jer Rim nisu osvajale riječi,
već oni što su voljeli bez ijedne.

*Saplest će se ovaj paralelni uni-
vezum, pa ćemo se i mi spojiti.*

Piše: Merisa Sadović

Kutija

Posljednja kutija,
u njoj ljubav blijedi,
kadiranje uspomena,
i dizanje spomena.
Poprsje bez lika,
i još jedna ljubav bez slika.

Alibi za dušu,
arsenal za srce.

Sjeta

Moja tiha patnja,
nježna čežnja.
Strast koju nisam
dodirnula.
Ljubav koju imam,
a nemam.
Zarobljena.
Zagrobljena.
Zalomljena.
U tvom pogledu.
U tim crnim očima.
Neuhvativi mi dom.
Njima daljinom miluješ.
Iz daleka govorim.
Dok nijemo šutiš.
Dalek je strah.
A bliza strast.
Između međa.
Naših sazviježda.
Prelama se nada.
Preko mojih leđa.

Ostalo je večernja sjeta.
A mi - jutarnja sjena.

Piše: Anesa Hasanović

Ja sam od onih

Ja sam od onih što vole da gledaju
Kako Sunce sa talasima pleše
Kako se s neba šarene pahulje nižu
Na licima ljudi, što se njima osmjehuju

Ja sam od onih što uživaju
U malim, sitnim stvarima
Što živote čine stvarnima
U zalascima Sunca
Što nebo tica čarobnim nitima

Ja sam od onih što vjeruju
Da u svemu ima dobro nešto
I da svi snove što sanjaju, imaju
U srcima uspomene, koje vješto skrivaju

Ja sam od onih što putuju
Razmišljajući, o životu, nadi, sreći
U potrazi za novim početkom
Nečim većim, što život će promjeniti

Ja sam od onih što žele
Voljeni biti i ljubav pružiti
Bez varki, istini hrliti
I nijedno srce ne povrijediti
Ja sam od onih što hoće
Sve što nisu, da probaju
Od onih koji pišu knjigu svoju
I sa onim pravima uspomene stvaraju

Ja sam od onih što sanjaju
Da negdje njihov neko postoji
I da život može da bude bolji
Ako se pomješaju prave boje
I ako se spoje pravo dvoje

Piše: Bahar Zukorlić

Jednog dana

jednog dana
kada me više ne bude
ne traži me
ne oplakuj
ne nosi tugu kao teret

otišao sam
tamo gdje tijelo
pripada zemlji
a duša svom Vlasniku

niko nije naš
ni mi nismo svoji
sve što posjedujemo
vratit će se jednom

i ja sam samo polagao ispit
za koji sam stvoren
sa vjerom u Boga
da pređem ćupriju suđenu
što dijeli svjetlost od tame

nemoj reći da sam bio dobar
jer na kraju svake priče
čak i zlikovci
zasluže sažaljenje

halali mi
nemoj da ti ostanem u haku
jer hak je između roba i roba

džennet nije zasluga
nego milost
milost veća
od one
kojom majka voli dijete

Piše: Samed Suljić



CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd
38

EPISTEMA : studentski časopis / glavni i odgovorni urednik
Nedžla Zukorlić. - 2025, br.1 - . - Novi Pazar : Univerzitet u Novom
Pazaru, 2025 - (Kraljevo : Graficolor). - 30cm

Polugodišnje.
ISSN 3042-2582 = Epistema (Novi Pazar)
COBISS.SR-ID 160775689

